

Методи заохочення та оцінювання посідають провідне місце в процесі педагогічного спілкування вихователя з дітьми, адже за їх допомогою педагог виокремлює позитивні якості дошкільників, стимулює їх до розвитку, вселяє їм впевненість у власних силах. Проте межа між заохоченням та захвалюванням дітей доволі тонка. Як не перетнути її та які форми роботи з дошкільниками ліпше обирати, аби правильно їх оцінювати та не допускати зниження інтересу до діяльності?

Останніми роками в дошкільній освіті спостерігаємо певний дисбаланс між теоретичними знаннями та практичними діями педагогів щодо доцільного використання методу заохочення, культури оцінювання діяльності дітей тощо. При цьому некоректне використання педагогами методів заохочення та оцінювання дітей може мати різні причини — небажання, невміння, нівелювання та недотримання дидактичних підходів тощо.

Традиційна система оцінювання дітей

Традиційна система оцінювання діяльності дітей ґрунтується на принципах авторитарної педагогіки, де вихователь є єдиним контролером. Він залишає за собою право оцінювати, не залучаючи до оцінно-контрольної діяльності дітей — а ті, виключені з цього процесу, займають пасивну позицію. Об'єктом зазначеної системи є продукт діяльності дошкільника, але і його оцінює лише педагог зі своєї позиції. Думка вихователя, висловлена вербально, у балах, фішках, знаках тощо, є мірилом успішності або неуспішності дошкільника. Тож увага дітей зосереджена лише на схваленні їхньої діяльності вихователем.

Важливо, що традиційна система оцінювання не націлена на процес діяльності дітей: контроль відбувається після закінчення певного періоду навчання і має констатувальний характер. Тобто хід діяльності, її способи, процес пізнання і мислення, рефлексія залишаються поза увагою вихователя, а отже й дошкільників. Це призводить до зниження пізнавальної активності й мотивації, налаштовує дітей на вербальну похвалу на кшталт «Усі діти добре навчалися!», «Ти сьогодні чудово працював» тощо. Таке узагальнене оцінювання перешкоджає переходу до внутрішньо мотивованої діяльності. Тож очевидною є необхідність пошуку нових додаткових, альтернативних способів оцінювання.

Використання засобів заохочення та оцінювання

Ідея використання методів заохочення та оцінювання існує в педагогічній науці з давніх-давен. Зокрема, її обстоювали найвидатніші представники педагогіки минулого та сучасності, як-от Марк Фабій Квінтіліан, Йоганн Генріх

Песталоцці, Костянтин Ушинський, Яків Чепіга, Софія Русова, Василь Сухомлинський, Шалва Амонашвілі. Саме методи заохочення та оцінювання мають чи не основне значення для налагодження співпраці педагога з дітьми, що є одним із показників успішної професійної діяльності вихователя.

Заохочення

Ефективна тісна співпраця педагога з дітьми виявляється у спільному подоланні труднощів; у поясненнях, прикладах, нагадуваннях, порадах; у запобіганні певним діям, співпереживанні, стимулюванні, мотивуванні, надиханні; виявленні любові, поваги; у заохочувальній вимогливості, сприянні задоволенню потреби дорослішання, наданні вільного вибору; у радості спілкування тощо. Очевидно, що заохочення є неодмінною та органічною складовою таких взаємин.

Мета системи заохочень або нагород — допомогти кожній дитині виділитися із загальної маси, виховати в дітях ініціативу, самосвідомість, вміння перемагати в боротьбі тощо.

Заохочення є методом виховання, що стимулює розвиток дитячої особистості, якщо сприяє закріпленню вже сформованих позитивних якостей і формує нові. Окрім того, на думку американського педагога Джорджа Сильвестра Каунтса, заохочення сприяє втіленню в життя найважливішого принципу — принципу індивідуального успіху. Основною метою заохочення є мотивація дітей, вироблення в них цінної людської якості — стійкості в боротьбі з труднощами.

Окрім того, метод заохочення безпосередньо пов'язаний із формуванням у дітей навичок соціальної поведінки. Так, на думку професора, доктора психологічних наук Олени Кононко, на соціальну поведінку дітей істотно впливають такі закономірності, як-от:

що конкретніше стимули, які сприяють заохоченню певних дій, нагадуватимуть минулі, уже наявні в досвіді дошкільників, то ймовірніше, що діти охоче виконуватимуть ті самі або подібні дії;

що інтенсивніше впродовж певного проміжку часу хтось заохочує дії дітей, то частіше вони виконують такі дії;

що цінніша для дітей думка педагога, то частіше вони виконуватимуть дії, які він заохочує;

що більше в минулому педагог заохочував дітей, то менш цінною для них стає кожна наступна така активність;

що частіше закон справедливого заохочення порушують не на користь конкретної дитини, то ймовірніше, що в її емоційній поведінці це виявиться у формі роздратування.

Заохочення сприяє втіленню в життя найважливішого принципу — принципу індивідуального успіху.

Оцінювання

Оцінка — вираження ціннісного ставлення педагога до знань, умінь, діяльності та поведінки дитини, позначення їх змісту та відповідності певним нормам.

Оцінювання, на думку професора, доктора педагогічних наук Катерини Крутій, відображає рівень реальних успіхів та невдач кожної дитини. Позитивна оцінка стимулює активність дошкільника, конструктивно впливає на поведінку. Натомість за допомогою негативної оцінки педагог може висловити свої зауваження, засудити певні негативні прояви тощо.

Утім наголосимо, що і позитивна, і негативна оцінки є певним втручанням у природний розвиток дітей, оскільки це форма прояву зовнішньої влади дорослого. І враження від такого прояву стають часткою морального світу дітей. Тож слід якомога обережніше ставитися до оцінювання, прагнути за його допомогою прищепити дітям навички адекватного оцінювання досягнень — власних та інших людей.

Форми оцінювання та види заохочень

Педагоги в освітньому процесі використовують різні форми оцінок — позитивну, негативну, невизначену. Зазначимо, що остання спонукає дітей до активізації самооцінних суджень.

Діти, які занадто рано вдалися до самооцінювання, поведуться надміру демонстративно, прагнуть, аби їх повсякчас хвалили. Тож варто пам'ятати: важливіше спрямувати діяльність дітей на виконання певної продуктивної діяльності, аніж на самооцінювання.

Як же педагогам слід застосовувати деякі форми оцінювання та види заохочень, як-от: похвала, предметні заохочення, вербальні та емоційні заохочення.

Похвала

В освітньому процесі вербальна похвала має відповідати певним вимогам, як-от:

об'єктивність — не містити упередженої думки педагога;

адекватність — відповідати реальному стану речей;

умотивованість — бути обгрунтованою й доказовою;

стимул — створювати для кожної дитини ситуації успіху;

диференційованість — містити чіткі визначення чеснот і вад з урахуванням індивідуальних особливостей кожної дитини;

зацікавленість — педагог має проявляти щирю радість щодо успіху конкретної дитини.

Діти потребують похвали й заохочень не лише в дошкільному навчальному закладі, а й удома. Тож вихователь може порадити батькам скласти список чеснот своєї дитини й частіше її хвалити. Похвала, навіть якщо вона авансована, — хороший стимул для розвитку й самовдосконалення.

Предметні заохочення

Педагоги дуже часто «грішать» такими предметними заохоченнями, як цукерки, наліпки, фішки тощо, які видають дітям за старанність і активність на заняттях.

Особливо яскраво це можна спостерігати під час відвідування відкритих занять. Кожен педагог прагне показати динамічний результат у розвитку дітей, їхні досягнення, тож активізує вихованців за допомогою предметних заохочень.

Звісно, заохочення подарунками та гостинцями стимулює дітей. Його можна застосовувати за відповідної нагоди, як-от:

свято Осені — Осінь пригощає яблуками чи іншими фруктами;

свято Миколая — Святий традиційно дарує цукерки, пряники;

Новий рік — Дід Мороз завжди приносить різні подарунки.

Проте заохочувати дітей солодощами та подарунками просто так, у повсякденному житті — неприпустимо, адже це сприяє формуванню в них шкідливих звичок, а також (якщо йдеться про ласощі) призводить до перевищення норми солодкого в їхньому раціоні.

Вербальне та емоційне заохочення

Вербальне та емоційне заохочення, по суті, — це форма позитивної оцінки поведінки та діяльності дітей, задоволення нею. Воно може бути виражене в словах подяки та схвалення, лагідному погляді, усмішці, обіймах тощо. Таке заохочення породжує в дітей позитивні емоції, сприяє формуванню позитивних особистісних якостей, почуття власної гідності, чуйності, відповідальності.

Кожна дитина — це індивідуальність. Не варто порівнювати дітей групи між собою, виносити оцінки-вердикти, ранжувати дітей за певною ознакою. Адже для педагога низький рівень тих чи тих досягнень дитини, небажання брати участь у тій чи тій діяльності — це радше своєрідна вказівка, на що в розвитку дитини він недостатньо звернув увагу, а не привід для негативного оцінювання.

Вихователь має пам'ятати, що діти активніше реагують на емоції, ніж власне на слова. Тому педагогові, який хоче заохотити дитину, варто не лише сказати: «Молодець!», «Розумник (розумниця)!», а й щиро усміхнутися, тепло обійняти її, погладити по голові тощо.

Такі позитивні вербально-дієві заохочення особливо доцільно застосовувати до дітей середнього дошкільного віку. При цьому на занятті

обов'язково слід диференціювати діяльність кожного з дітей. Натомість старших дошкільників варто частіше залучати до самооцінювання, висловлення власної думки, позиції щодо того, як хто працював сьогодні на занятті, чії вчинки чи поведінка сподобались, яких помилок можна було б уникнути тощо.

У вихователів може виникнути природне запитання — чи завжди потрібно заохочувати дитину, якщо вона зробила щось таке, що входить до кола її обов'язків, як-от прибрала свої іграшки, випрала ляльці одяг, полила квіти? Відповімо на це так: безумовно, заохочувати подарунком не варто. Проте схвально оцінити дії дитини, її акуратність, терплячість, зібраність треба обов'язково. Вихователь може сміливо використовувати вербальні заохочення на кшталт: «Ти сьогодні багато зробив», «Для мене дуже важлива твоя допомога», «Працювати з тобою — сама радість», «Я тобою пишаюся», «Ти молодець, що допоміг товаришеві» тощо.

Педагогам слід не забувати та при нагоді використовувати колективні, групові заохочення.

У групі дитячого садка можна обладнати «стіну вдячності», де наклеїти фотокартки батьків, вихователів, самих дітей. До кожної світлини дошкільники разом з вихователем можуть скласти коротенькі розповіді про цих людей і написати слова подяки їм.

Аби заохотити вихованців і виразити їм свою подяку чи задоволення, вихователь може пограти з дітьми в їхню улюблену гру, дозволити щось зробити власноруч, відповісти на низку запитань, які їх цікавлять.

Отже, на запитання про батіг та пряник однозначну відповідь дати складно. Адже в педагогічній практиці істотне значення має не лише позитивне оцінювання, а й негативне, яке може бути доречним і навіть необхідним. Тож вихователь має щодня знаходити «золоту середину», яка дасть змогу налагодити з дітьми співпрацю, зокрема й оцінну, а також ненав'язливо, не завдаючи дітям моральної шкоди і не «підсаджуючи» їх на звичку чути похвалу, стимулювати їхній розвиток. А головне, пам'ятаймо, що основна мета педагога — зробити кожен день дітей щасливим, відкривати життя перед ними щодня в нових барвах.